

“Daar komen ze. In hele troepen tegelijk.” Onder een immense elzenboom in het rietland heeft Jan de Lange zich verstopt. Samen met vier anderen vangt hij boerenzwaluwen om ze te ringen. “Vlak voordat de zon ondergaat komen ze het rietland in om te slapen.”

Boerenzwaluwen vangen in rietland

‘Mooiere luchtacrobaten zijn er niet’

Zonder dat je het door hebt, zijn ze half september opeens vertrokken

Vanaf de dorpsboerderij van Jan trekken de vogelaars naar het rietland.

Om te ringen en te noteren.

Over een lengte van zo'n vijftig meter hebben de vijf vogelliefhebbers aan het begin van de avond een drie meter hoog net gespannen. Met tentstokken en scheerlijnen. Het campingtafeltje en dito stoeltjes ontbreken niet. "Het is best een hele zit", vertelt Gerard van Zuylen. Samen met Jan de Lange is hij vanuit de Natuurgroep Kockengen betrokken bij het ringen van de boerenzwaluwen in de rietlanden van het polderdorp. Beide mannen zijn opgegroeid in het boerenland. En daar hoort de boerenzwaluw bij. Jan:

"Maar heel langzaam loopt het aantal boerenzwaluwen terug. Met het ringen willen we meer inzicht krijgen in het wel en wee van deze luchtacrobaten."

Gerard en Jan zijn echte polderlui. Jan: "Vroeger speelden we gewoon hier. Het was spannend en mysterieus op de rietlanden. Fantastische hutten bouwden we er. Je stond er toen niet bij stil dat er zoveel vogels overnachten."

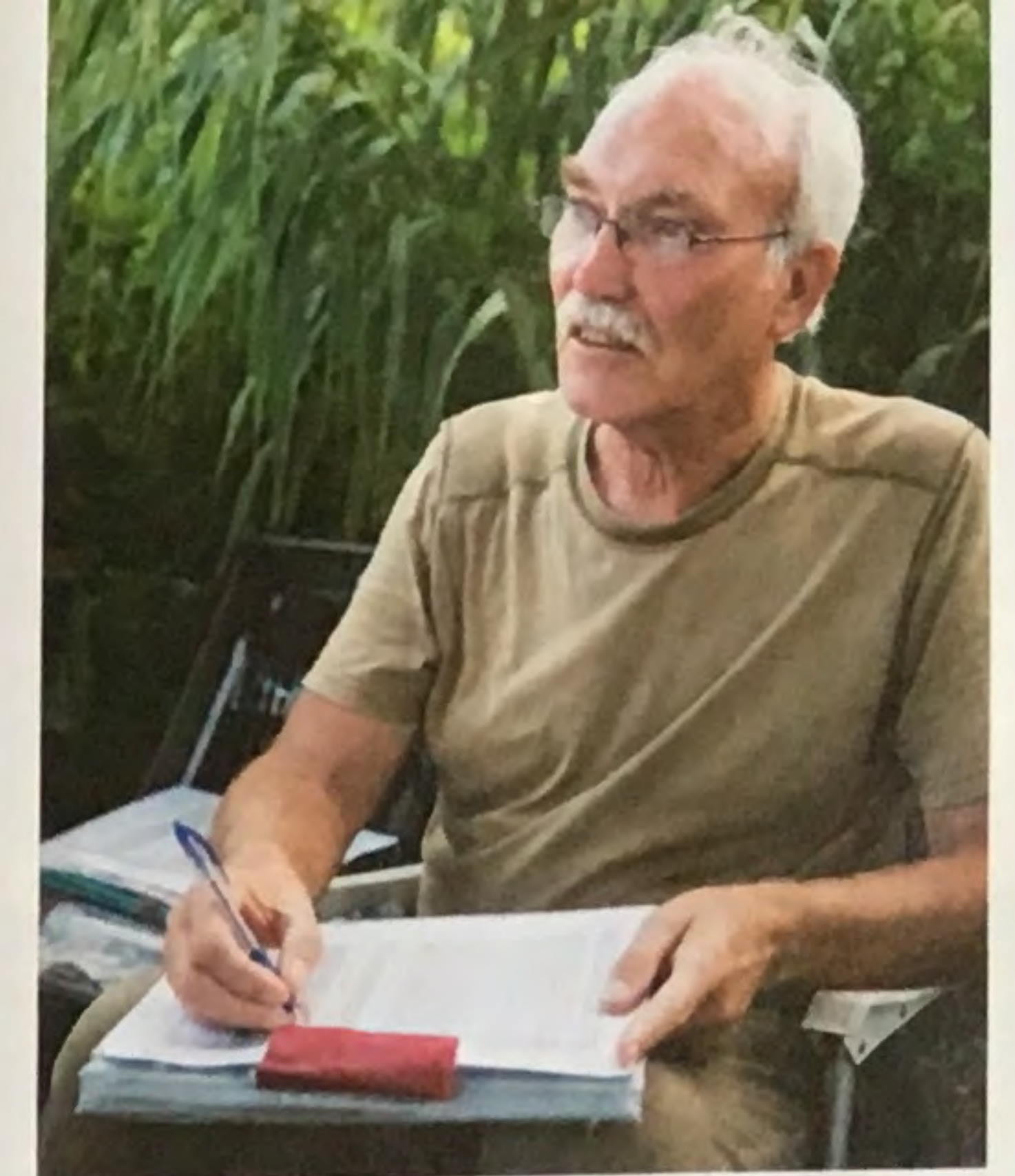
De boerenzwaluwen in de polder zoeken vanaf half augustus tot half september, wanneer ze vertrekken om te overwinteren in Afrika, hun nachtelijk verblijf in de rietvelden. Ze klampen zich vast aan de rietstengels, dicht bij elkaar. "Tegelijk is het een verzamelplek. De vogels zijn vooral bezig met het kweken van extra vetreserves voor de grote overtocht", weet Gerard.

Door de vogels te ringen volgen de vogelliefhebbers het leven van de boerenzwaluw. Tijs van den Berg, een van de aanwezige vogelringers van het Vogelringstation De Haar in Haarzuilens, bevestigt dat het aantal boerenzwaluwen de laatste jaren behoorlijk achteruit is gegaan. "En waarom? Dat weten we niet precies. Het ringetje dat we hen omdoen is als een naamplaatje. Alle gegevens van de vogeltjes worden opgeslagen in een digitaal archief. We wegen de vogels, meten de

'Kom mannen, we gaan de rietvelden in. Kijken wat de oogst is'

RECHTS Gerard noteert hardop: "BG26064, vrouw. Vleugel: 126 millimeter. Staart en vork respectievelijk 92 en 44 millimeter. Rui 0. Vet 2. En een gewicht van 18,5 gram."

ONDER Tegen de schemering vliegen de zwaluwen in het net.

Maurice bevrijdt de tweede ijsvogel uit het net.

lengte van de vleugels en een van de vleugelpennen en controleren of ze al genoeg 'trekvet' hebben. Dat laatste doen we door op de buik van de zwaluwen te blazen. Door het verenpak heen kun je dan zien of de buik geel is. Het velletje van de zwaluw is doorsichtig. Als je de organen ziet zitten, dan is er nog niet genoeg vet om de lange tocht naar Afrika te maken. Is het buikje lekker geel, dan zit het goed."

Koffie en dropjes

Er wordt nog een laatste check gedaan of de netten er goed bijhangen. "Wat is het toch perfect weer om te ringen. Windstil en lekker warm. Echt een zomeravond om een fles wijn open te trekken", glimlacht Maurice Willemsen als hij samen met Richard Oud het laatste stuk net aan de stok vastmaakt. Maurice is net als Tijs gediplomeerd vogelringer, Richard wil het vak leren. Maurice: "Het ringen zelf is een koud kunstje, het gaat erom dat je kennis van vogels hebt en weet hoe je metingen uitvoert. Dat moet op een goede manier gebeuren. Maar kom Richard, we lopen terug naar de elzenboom. Het grote wachten gaat nu echt beginnen." Campingstoeltjes worden opengeklapt. Jan tovert een thermoskan koffie uit zijn enorme legergroene boot met de toepasselijke naam

Bird Watcher. Op tafel ligt een opengescheurde zak dropjes. Paperassen worden tevoorschijn gehaald en een operatiekoffer vol meetapparatuur verschijnt ten tonele. Vanuit de rietvelden klinkt een continu gezang van vogels. Uit luidsprekers welteverstaan. Maurice: "Daar lokken we de vogels mee. Geluid van soortgenoten is onweerstaanbaar voor hen. Het zijn net kuddedieren. Als ze het geluid horen denken ze: 'hé, dit is blijkbaar een goede plek!' Maar er komen ook weleens mensen op het vogelgeluid af. Die denken leuk vogeltjes te komen kijken. En dan zien ze ons zitten, haha."

In rap tempo worden de lucht-acrobaten gemeten, gewogen en van een nummer voorzien.

Van links naar rechts: Jan de Lange, Tijs van den Berg, Gerard van Zuylen, Richard Oud en Maurice Willemsen.

In op visnetten lijkende vogelkooitjes worden de boerenzwaluwen meegenomen naar de verlichte campingtafel.

Gerard legt uit dat ze eerst proberen om rietvogels te vangen. "Later op de avond komen de boerenzwaluwen aan de beurt." Schijnbaar uit het niets scheren als bliksem-schichten twee vogels over het mannengeselschap in het riet. "Ijsvogels", roept Richard. Twintig meter verderop trillen de netten. Raak. Gerard: "In een natuurgebied aan de andere kant van dit water hebben we ijsvogelwanden gemaakt. Met succes. Dit jaar was een goed jaar." Voorzichtig worden de discokleurige visvangsters uit de vangnetten gepulkt. Met een speciale greep – kopje tussen de wijs- en de middelvinger – ontfermt Tijs zich over ijsvogel nummer één. Maurice meet en weegt de andere. Het blijken twee juvenielen: vogels die dit jaar zijn geboren. Het ringetje gaat om. "Zo, zij zijn vanaf nu tot in de eeuwigheid Kockengense ijsvogels", merkt Jan gevat op.

Fluistertoon

De zon zakt langzaam onder de horizon. In de verte loeit een koe. Een oranje gloed verlicht de rietpluimen. Gerard: "Toch pure romantiek om zo midden in de rietvelden van je eigen dorpje te zitten?" Jan wijst naar de lucht: "Daar heb je de eerste 'boertjes'. Ze komen in zwermen tegelijk. Snel de geluiden wisselen." Tijs zet de boerenzwaluwenroep op de luidsprekers. Het kwintet

houdt zich nu een tijdje gedeisd om de vogels niet af te schrikken. De zak met dropjes gaat rond en op fluistertoon worden vogelverhalen uitgewisseld. Stilletjes wachten is het devies. "Het is een soort van spannend hè", verklapt Jan zijn gevoelens van het moment. "Altijd weer benieuwd of er iets in de netten zit. Vroeger ging ik met mijn vader paling vangen. Thuis om de boerderij, maar ook hier in het water om de rietlanden. Stekkies zetten. Het is een beetje diezelfde sensatie. Hebben we beet of niet?"

Het schemert inmiddels flink, maar nog steeds komen zwermen boerenzwaluwen naar het riet gesneld, op zoek naar een slaapplek. Zo nu en dan is te zien dat de netten trillen. Mijnwerkerslampjes worden op het voorhoofd geplaatst. Gerard: "Kom mannen, we gaan de rietvelden in. Kijken wat de oogst is."

Terugvangst

Het uit de netten halen van de 25 gevangen boerenzwaluwen vereist een vaardige hand. Sommige vogels zitten aardig ingewikkeld vast. "Maar verwondingen komen echt niet voor", verzekert Maurice. Tijs weet uit eigen ervaring dat minder dan één op de duizend gevangen vogels overlijdt tijdens het onderzoek of ringen. En hij kan het weten, want hij ringt zo'n drieduizend vogels per jaar. "En als er eentje doodgaat, stuur ik de vogel op voor sectie. Altijd blijkt de vogel een ziekte onder de leden te hebben. Ze waren al verzwakt dus."

In op visnetten lijkende vogelkooitjes worden de boerenzwaluwen meegenomen naar de verlichte campingtafel. In rap tempo worden de luchtacrobaten gemeten, gewogen en van een nummer voorzien. Gerard noteert hardop: "BG26064, vrouw. Vleugel: 126 millimeter. Staart en vork respectievelijk 92 en 44 millimeter. Rui 0. Vet 2. En een gewicht van 18,5 gram."

Tijs: "Het mooiste is om geringde vogels te vangen, 'terugvangst' noemen we dat. Dan kun je de gegevens over hun conditie vergelijken met

eerdere. En natuurlijk is het mooi te weten dat ze nog leven, want ze worden meestal maar zo'n vier jaar oud. Al is er in Europa ooit een zwaluw gevonden die elf jaar was!" Tussen de gevangen boerenzwaluwen zitten er twee met een ring. Eentje uit België en eentje die geringd is in Nederland. "De 'Belg' is een beetje een probleem. Als je bij hen gegevens van de gevangen vogel opvraagt, duurt het een half jaar voordat je die hebt. Jammer is dat."

Voor het wegen van de vogels – ze wegen ongeveer 20 gram – worden de vogels even in een pvc-buisje geduwd. Met de kop naar beneden. Gerard tilt het buisje van de weegschaal, waarna de zwaluw er zelf uitvliegt. De nacht in. Richard: "Zwaluwen vliegen op hun trek naar Afrika's nachts ook door. Ze hebben geen last van nachtblindheid. Een slaapplek in de rietvelden vinden ze nog wel."

Onaantastbaar

Naast dat het leuk is om zo in de natuur bezig te zijn, willen de vogelaars vooral ook meer kennis over de boerenzwaluwen vergaren. Gerard: "Het afgelopen jaar hebben we op drie locaties waar veel boerenzwaluwen nesten zitten onderzoek gedaan naar de broedsels. Hoeveel eieren leggen ze? Hoeveel komen er van uit? Hoeveel jonkies worden er vliegvlug? Het zijn zulke bijzondere vogels, daar wil je meer van weten." Jan: "Het meest bijzondere blijft natuurlijk dat zulke kleine, lichte vogeltjes twee keer per jaar een vliegtocht ondernemen naar Afrika, en dan over de Sahara heen. Er liggen heel wat gevaren op de loer. In Afrikaanse landen, maar ook in Frankrijk, worden ze als delicatessen gezien. Liggen ze aan een stokkie op de barbecue ..."

Als alle gevangen boerenzwaluwen zijn geringd en losgelaten, keren Richard, Jan en Maurice terug het zompige rietveld in om in het

nachtelijke duister de netten en tentstokken af te breken. Het is even een heen en weer geloop naar de boot. Als ook de campingstoeltjes ingeladen zijn, wordt iedereen voor eventjes wakker geschud door een walm benzinelucht uit de buitenboordmotor. Op het water keer de avondrust snel weer. Een ringslang slingert voor de boot uit, die op weg terug is naar de dorpsboerderij van Jan. "Het mooiste van de boerenzwaluw vind ik toch wel hun gekwetter en hun vliegvaardigheid", vertelt Jan. "Ze zijn niet schuw en tegelijk hebben ze iets onaantastbaars. Ze horen bij het boerenerf. Begin april kijk ik naar ze uit, als ze terugkomen uit Afrika. En zonder dat je het door hebt zijn ze half september opeens allemaal tegelijk vertrokken. Op het erf heerst ineens een oorverdovende stilte. Dan weet je dat de herfst begint." 🌸

De meetgegevens leveren hopelijk meer kennis op over de oorzaken van de afname van de boerenzwaluw.

Als ook de campingstoeltjes ingeladen zijn, wordt iedereen voor eventjes wakker geschud door de buitenboordmotor.

